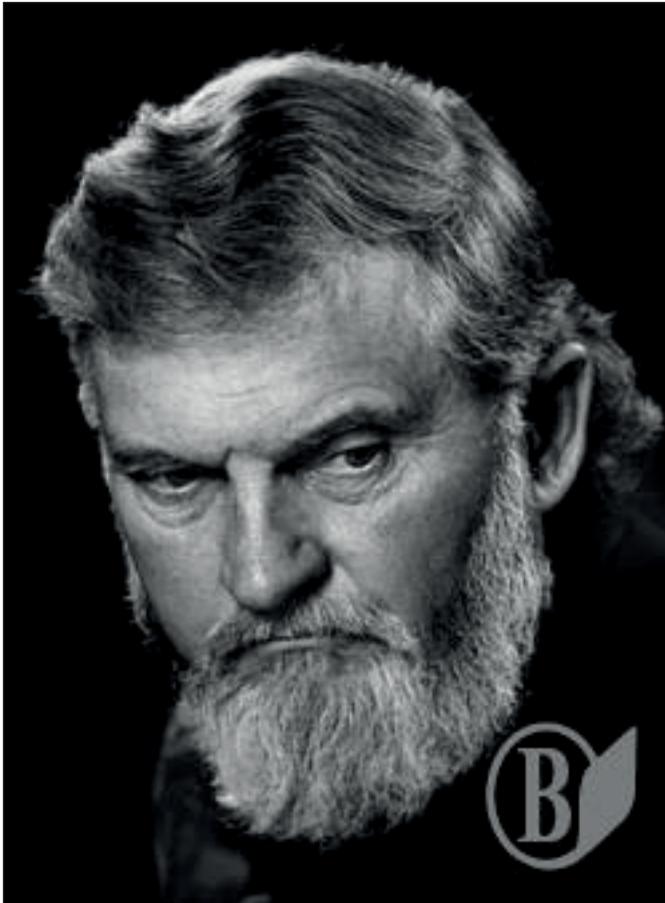

СУГОЛОССЯ МОТИВІВ ПОЕТА БОГДАНА-ІГОРА АНТОНІЧА ТА ХУДОЖНИКА ОЛЕКСІЯ ПОТАПЕНКА

Український художник Олексій Потапенко.
Нар. 1939 р.

Вірші «Різдво», «Коляда» Ігоря Антонича можна зіставити за мотивами і колористикою з картинами Олексія Потапенка з циклу «Українські сузір'я».

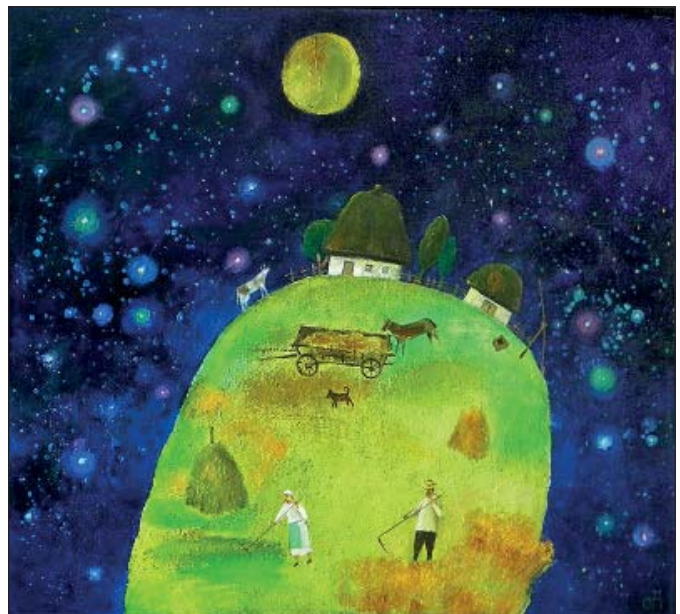
РІЗДВО (зі збірки «Три перстені»)

Народився Бог на саях
в лемківському містечку Дуклі.
Прийшли лемки у крисаях
і принесли місяць круглий.
Ніч у сніговій завії
крутиться довкола стріх.
На долоні у Марії
місяць — золотий горіх.

КОЛЯДА (зі збірки «Три перстені»)

Тешуть теслі з срібла сани,
стелиться сніжиста путь.
На тих саях в синь незнану
Дитя Боже повезуть.
Тешуть теслі з срібла сани,
сняться веснянії сні.
На тих саях Ясна Пані,
очі наче у сарни.
Ходить сонце у крисані,
спить слов'янське Дитя.
Їдуть сани, плаче Пані,
снігом стелиться життя.

І в лемківського поета 1930, і в художника з Харківщини у 2020-х роках проступає мотив місяця-човна в зоряному космічному морі. І ще цікавіше було б дати кілька фото картин зі Львівського художнього музею, які бачив Антонич, коли жив у Львові. Дослідники дивуються неймовірному нагромадженню ранніх геологічних епох у поезії Антонича, коралам, поліпам, морським зіркам, «це ніч в прадавньому пожарі дна морського», а подібні зорові образи і кольори є на картинах у Львові.

О. Потапенко
Моя країна 2021 р.

Відіграє велику роль мотив метаморфоз, кругообігу перетворень у поетичному міфосвіті Б.-І. Антонича. Скриня, сповнена скарбів, дівчина – наречена – це квітуча рідна земля. Схожі мотиви картин О. Потапенка.

Країна благовіщення

Завія зЕлені, пожеже зЕлені,
і квіття курява, і солов'їні схлипи.
Столи весільні — ох — столи не встелені,
і бджіл тьма-темрява, і молитовні липи.

В ромашок спів слимак дороги ввився круто,
і ранку кіш, що в ньому птаха — сонця помах.
Задума — не задума, смуток і не смуток,
це на країні цій трагічна папілома.

Мов два дракони, сонце й місяць, зорі-галич,
і білі села, й білий жар, і білість куряв.
Шевченко йде – вогонь, людина, буря —
і дивиться в столітню далеч:
в вогні пробуджена
князівна.

Хай на очах землі печать — тьми чорна штольня!
І день не день, і ніч не ніч, і спів не віщий нам.
О земле, земле батьківська, клятьбо бездолна,
моя країно благовіщення!

10 березня 1936

О. Потапенко. «Земля відпочиває». 2012 р.
З циклу «Моя земля»

О. Потапенко. «Земля родить». 2022 р.
З циклу «Моя земля»

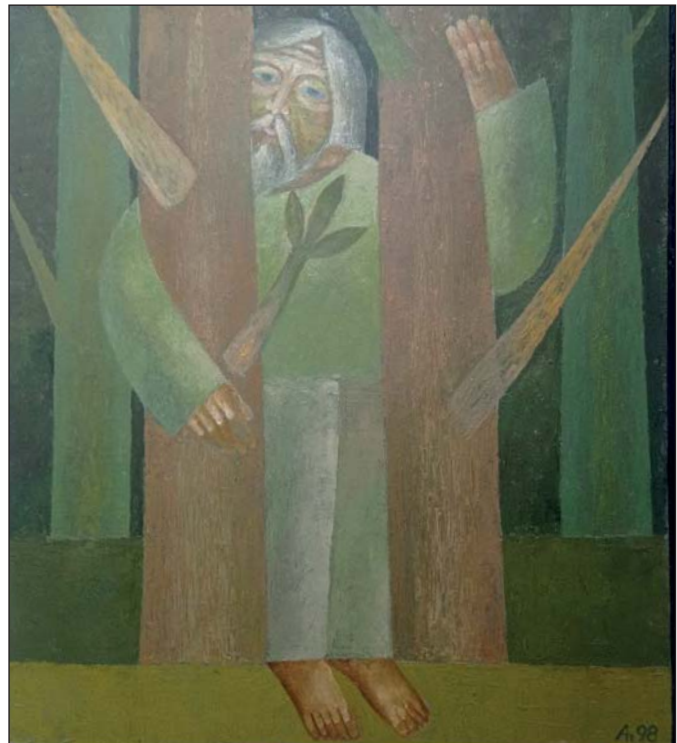

О. Потапенко. «Земля цвіте». 2023 р.
З циклу «Моя земля»

Згадується поет 20-рр. 20 ст. **Володимир Свідзінський**: «Невже це була земля, моя звичайна земля?!». Але за відсутність од Сталіну й Леніну поетові закритися шлях до друку, на відміну від Тичини, котрий на шкоду своєму генію 1918-1920-х у 30-х трагічно пристосувався.

Пантеїстичні мотиви Антонича яскраво розквітли у збірці «Зелена Євангелія», а зародилися у «Привітанні життя», посилюлись у «Трьох перстнях».

За дослідженням Павличка, на поезіях Тичини й Рильського Антонич так оволодів українською літературною мовою, що ніби з лемка перетворився на справдешнього наддніпрянца. «Не Зевс, не пан, не Голуб-Дух, лиш сонячні кларнети». Образ лісового Пана є в Потапенка.

О. Потапенко. «Пан». 1998. р

Рідна земля... Контекст можна продовжити... Поети-шістдесятники, збірка «Земне тяжіння» **Василя Симоненка**, опублікована посмертно у 1964, а в 1965 ім'я автора подане на здобуття звання лауреата Шевченківської премії..

Антонич: «Стіл ясенювий, на столі слов'янський дзбан, у дзбані сонце. Ти поклоняйся лиш землі, землі стобарвній, наче сон цей». Так український поет у репресивні часи висловив ідею рідної землі як основної надихаючої сили.

О. Потапенко. «В корчмі». 2018 р.

Антонич дав у поезії світовідчуття: не ляк, а здивування перед життям, екстатичний захват, сп'яніння життям. Вірші «Чарки», «Корчма» виражають язичницький екстаз. «Червінці дзвонять на столі. І місяць – найхмільніший келих». І картини Потапенка з мотивами бенкету, весілля, ремесла розкривають образи персонажів-деміургів, причетних до створення і тривання містерії національного буття у космічних вимірах..

Сонце, місяць, зорі ростуть на дереві життя в саду Антонича: «Господар саду – юний лірик повільно йду під ночі спів. Несу в долоні обважнілій квіви, повний спілих місяців». Це та небесна прарідня з народних колядок і весільних пісень. Лемківські ладканки цікаві з цього огляду. Тому не бінарна опозиція земля – небо, по-середньовічному різко протиставлені духовне – і матеріальне, земне, гріховне – і небесне, а тричастинна вертикальна модель цілісної світобудови, де живе, одухотворене у природі й культурі втілюється в реальному багатомірному світі.

Також це часова вертикаль: коріння, минуле, світ пращурів, стовбур – сучасність, крона – майбутнє. Лемки на дерева вивішували великодні писанки (яйце як модель світу, лушпайка символізує земну кору, вона вкрита візерунками берегового значення). Образ ранку, який повно розквітає до полудня в Антонича: «В товстому дзбані варить рожі, аж піна бризкає звідтіль». Рожа у писанкарстві – символ сонця, трикверта, тетраскел, свастика – рух сонця по небу. «Накреслю взір його неземний, святий арійський знак таємний. Накреслю свастику на хаті і буду вже спокійний спати». Свастика перед тим, як її запозичили італійські фашисти 1920-х, була давньоіндійським знаком сонця, носія вищої істини, учителя, руху сонця по небу. Восьмикутна зірка і 8-пелюсткова квітка – частіше символ зорі, Ісуса, але часом солярний символ.

Часом у поезії Антонича наречений в коси вплітаються світила: цей мотив з обереговим значенням зустрічається в українських обрядових піснях.

О. Потапенко. «Розплітання коси». 2019 р.

Деякі приклади метаморфоз і містики Антонича. Цикл перша глава книги Буття: «коли співав ще камінь, мали крила змії, і Єва одягалась в черемхове листя... Коли із яблуні зірвала Єва місяць, у раї збунтувались буйногриві леви. Адамові сини по світу розійшлися, здвигаючи міста і тереми для Єви». Тут не лише прозріння добра і зла, в сюрреалістичному просторовому зрушенні – часове зрушення: світанок і причастя, причетність людини до тайнства буття. «Ніч у сніговій завії крутиться довкола стріх. У долоні у Марії місяць – золотий горіх». Горіх, це зерно буття, зриває Діва Марія в саду життя, започатковує Боголюдину, милосердного Христа.

Коли дослідники закидають, що з поезії Антонича зникла людина, що усі ці ремісники – це радше соціальні маски, то забувають: поет шукав не «єго», а власну культурну ідентичність. Його «пригадування» пракультури і праформи, мотив метаморфози в рослину чи предмет міфологічних витоків світу на «початку часів» («лежу, мов мудрий лис під папороті цвітом і стигну, і холоду, й твердну в білий камінь»), його образи українських ремісників-деміургів, які творять світ, це доводять (поет «мов строф гончар, що ліпить дзбани з розспіваної глини слів», диво-ремісники починають творити світ навесні, але продовжують свою працю й далі: «відносить стельмах сонце ковалеві: «Обруч найбагряніший викуй, майстре мій! Щоб сонце сяяло ясніш від гриви лева весні трояндній, осені оайстреній». «Тешуть теслі з срібла сани, стелиться сніжиста путь. На тих санях в синь незнану / Дитя Боже повезуть»). І картина Потапенка «Гончар».

...Так

**перетремтіло, продрижало,
зажевріло, і віддунало,
і спалахнуло, і зів'яло,
в болючу пісню перейшло.
Мов строф гончар, що ліпить дзбани
з розспіваної глини слів,
промінюючи плач і сміх
в ліричне ремесло й купецтво,
невтишним серцем зрозумів,
що речі дві найкращі з всіх:
ясне кохання
й похмуре мистецтво.**

Творчі світи поета з Західної України і художника зі Східної генетично споріднені, бо закорінені в українській культурі. О. Потапенко родом з Вовчанська, мешкає в Чернігові і нещодавно відсвяткував 85 - річчя. «Міфологізм Антонича - це не лише стиль. Це український образ світу, який виходить до своїх праіндоєвропейської першокоренів».

Потапенко міг і не знати поезію Антонича Перегуки мотивів просто вражають. І долі чимось схожі: російські окупанти зруйнували рідний Вовчанськ Потапенка... ■